

Katedra pomocných věd historických a archivnictví

Diplomatika 2 (KAPV3)

**Studijní opora pro kombinovanou formu studia
bakalářského studia Historické vědy**

doc. PhDr. Jana Vojtíšková, Ph.D.

Hradec Králové

2020

1/

Anotace předmětu:

Předmět *Diplomatika 2* navazuje na předmět *Diplomatika 1*. Pozornost bude věnována výkladu raně novověké a novověké diplomatiky a problémům, které toto období přineslo do chápání písemností úřední provenience. V rámci výuky bude věnována pozornost i práci s vybranými dochovanými prameny.

Rozsah výuky: 10 + 5 hodin

Struktura předmětu:

- 1/ Motivační přednáška – seznámení s náplní předmětu a jeho využitelností v dalším studiu a praxi; přehled základní literatury k tématu;
- 2/ výklad základních novověkých diplomatických pojmů;
- 3/ novověká panovnícká kancelář;
- 4/ novověké písemnosti zeměpanských úřadů;
- 5/ církevní diplomatika;
- 6/ patrimoniální diplomatika;
- 7/ městská diplomatika;
- 8/ městská diplomatika;
- 9/ vývoj kanceláří a úředních písemností v 19. a 20. století;
- 10/ vývoj kanceláří a úředních písemností v 19. a 20. století;
- 11/ diplomatická analýza novověkých pramenů;
- 12/ diplomatická analýza novověkých pramenů;
- 13/ diplomatická analýza novověkých pramenů;
- 14/ diplomatická analýza novověkých pramenů;
- 15/ diplomatická analýza novověkých pramenů.

Základní literatura:

J. ŠEBÁNEK – Z. FIALA – Z. HLEDÍKOVÁ, *Česká diplomatika do r. 1848*, Praha 1971.
H. PÁTKOVÁ – O. BASL, *Texty k výuce diplomatiky*, Dolní Břežany 2003.

I. HLAVÁČEK – J. KAŠPAR – R. NOVÝ, *Vademecum pomocných věd historických*, Jinočany 2002.

J. VOJTÍŠKOVÁ, *Cvičení z transkripce českých raně novověkých textů z let 1526-1620 (Hradec Králové)*, Hradec Králové 2014.

Doporučená literatura (zvýrazněné tituly jsou povinné):

Michael Hochedlinger, *Aktenkunde: Urkunden- und Aktenlehre der Neuzeit*, Wien 2009.

Heinrich Otto Meisner: *Urkunden- und Aktenlehre der Neuzeit*. 2. Auflage Leipzig 1950.

Týž: *Archivalienkunde vom 16. Jahrhundert bis 1918*. Leipzig-Göttingen 1969.

Lothar Gross, *Geschichte der deutschen Reichshofkanzlei 1559-1806*, Wien, 1933.

Ludmila Dědková, *Organizace a písemnosti regulovaného magistrátu v Litomyšli*, SAP 13-2, 1963, s. 205-240.

Zdeněk Fiala, *Diplomatika jedna, nebo dvě?*, AČ 10, 1960, s. 1-18. (+ následná diskuse v AČ v letech 1960-1962)

Josef Hanzal, *Současný stav a úkoly studia českých pozemkových knih*, SAP 14-1, 1964, s. 39-56.

Týž, *Hospodářské patrimoniální účty předbělohorského období*, SAP 16-2, 1966, s. 397-419.

Stanislav Polák, *Trhové knihy českých poddanských měst v 1. polovině 16. století*, SAP 18, 1968, s. 412-451.

Jiří Pražák, *O diplomatické metodě studia městských knih*, AČ 3, 1953, s. 145-162 a 205-227.

Karel Stloukal, *Česká kancelář dvorská 1599-1608*, Praha 1931.

Zbyněk Sviták, *Z počátků moderní byrokracie: nejvyšší zeměpanský úřad na Moravě v letech 1748-1782*, Brno 2011.

Jiří Šouša, *Česká zemědělská rada, její kancelář a proces vzniku písemností 1873-1890*, Z pomocných věd historických 4, AUC 1980, Phil. et hist. 5, s. 83-96.

Eva Šmilauerová, *Správní vývoj a diplomatika písemností okresních národních výborů v letech 1945-1960*, SAP 32, 1982, s. 43-169.

Miroslav Trantírek, *Vliv státu na vývoj městských a gruntovních knih na Moravě a ve Slezsku do roku 1849*, SAP 10-2, 1960, s. 105-181.

Vladimír Vašků, *Studie o správních dějinách a písemnostech moravského královského tribunálu z let 1636-1749*, Brno 1969.

Týž, *Panovnické konfirmace pro moravské kláštery v 18. století*, Brno 1981.

Václav Vojtíšek, *Výbor rozprav a studií*, Praha 1953.

Jana Vojtíšková – Vít Šebesta, *(Králové)hradecké městské kanceláře do roku 1620*, Ústí nad Orlicí – Hradec Králové 2013.

2/ Výklad základních diplomatických pojmů

Základním cílem tohoto tematického celku je seznámení se základními pojmy z oblasti raně novověké a novověké diplomatiky.

Doporučená literatura:

Zdeněk Fiala, *Diplomatika jedna, nebo dvě?*, AČ 10, 1960, s. 1-18. (+ následná diskuse v AČ v letech 1960-1962)

Jindřich Šebánek – Zdeněk Fiala – Zdeňka Hledíková, *Česká diplomatika do r. 1848*, Praha 1971.

Ivan Hlaváček – Jaroslav Kašpar – Rostislav Nový, *Vademecum pomocných věd historických*, Jinočany 2002.

Zbyněk Sviták, *Z počátků moderní byrokracie: nejvyšší zeměpanský úřad na Moravě v letech 1748-1782*, Brno 2011.

Úkoly k procvičování

Porovnejte formu a obsah středověkých a novověkých listin, písemností mandátního charakteru a listů.

Popište průběh diskuze z 60. let 20. století týkající se diplomatiky jako disciplíny.

3/ Novověká panovnícká kancelář

Základním cílem tohoto tematického celku je seznámení s vývojem raně novověké a novověké panovnícké kanceláře.

Doporučená literatura:

Jindřich Šebánek – Zdeněk Fiala – Zdeňka Hledíková, *Česká diplomatika do r. 1848*, Praha 1971.

Ivan Hlaváček – Jaroslav Kašpar – Rostislav Nový, *Vademecum pomocných věd historických*, Jinočany 2002.

Karel Stloukal, *Česká kancelář dvorská 1599-1608*, Praha 1931.

Úkoly k procvičování

Porovnejte formu a obsah středověkých a novověkých listin, písemností mandátního charakteru a listů.

Popište průběh diskuze z 60. let 20. století týkající se diplomatiky jako disciplíny.

4/ Novověké písemnosti zeměpanských úřadů

Základním cílem tohoto tematického celku je seznámení s vývojem raně novověkých a novověkých písemností zeměpanských a krajských úřadů.

Doporučená literatura:

Jindřich Šebánek – Zdeněk Fiala – Zdeňka Hledíková, *Česká diplomatika do r. 1848*, Praha 1971.

Ivan Hlaváček – Jaroslav Kašpar – Rostislav Nový, *Vademecum pomocných věd historických*, Jinočany 2002.

František Roubík, *Místodržitelství v Čechách v letech 1577-1749*, SAP, 17, 1967, s. 539-603.

Týž, *K vývoji zemské správy v Čechách v letech 1749-1790*, SAP, 19, 1969, s. 41-188.

Vladimír Vašků, *Studie o správních dějinách a písemnostech moravského královského tribunálu z let 1636-1749*, Brno 1969.

Týž, *Nejstarší radní protokol moravského tribunálu. (K otázce vztahu mezi úředními knihami a aktovým materiálem)*, SAP, 16, 1966, s. 498-518.

Zbyněk Sviták, *Z počátků moderní byrokracie: nejvyšší zeměpanský úřad na Moravě v letech 1748-1782*, Brno 2011.

Bohuslav Rieger, *Krajské zřízení v Čechách. I-II*, Praha 1889-1892.

Úkoly k procvičování

Na příkladu moravského gubernia popište fungování tamní úřední činnosti a písemné produkce.

Věnujte pozornost základním typům písemností, které byly vydávány panovnickou kanceláří.

5/ Církevní diplomatika

Základním cílem tohoto tematického celku je seznámení s vývojem raně novověkých a novověkých písemností církevní provenience. Zvláštní pozornost bude věnována zvláště matrikám.

Doporučená literatura:

Jindřich Šebánek – Zdeněk Fiala – Zdeňka Hledíková, *Česká diplomatika do r. 1848*, Praha 1971.

Ivan Hlaváček – Jaroslav Kašpar – Rostislav Nový, *Vademecum pomocných věd historických*, Jinočany 2002.

Eliška Čáňová, *Vývoj správy pražské arcidiecéze v době násilné rekatolizace Čech (1620-1671)*, SAP 35, 1985, s. 486-560.

S. Jílková, *Pražská arcibiskupská konzistoř a její běžná agenda v roce 1784. (Příspěvek k církevní správě novověku)*, SAP 51, 2001, s. 359-394.

Lenka Martínková, *Archivy far a vikariátů na Pelhřimovsku. (Několik poznámek k jejich písemnostem na Pelhřimovsku od pobělohorské doby do počátku 20. století)*, AČ 55, 2005, s. 89-116.

Táž, *Agenda pravitatis haereticorum z jihovýchodních Čech jako pramen pro studium tajného nekatolictví v 18. století*. In: Z. N. Nešpor (ed.): *Čeští nekatolíci v 18. století. Mezi pronásledováním a náboženskou tolerancí*, Praha 2007, s. 32-50.

Antonín Mařík, *Administrátoři a svatovítská kapitula v době pobělohorské. Úřad administrátorů pod jednou a jeho představitelé*, SAP 51, 2001, s. 313-358.

Eduard Maur, *Církevní soupisy obyvatel v katolické a protestantské Evropě*, HD 4, 1970, s. 4-18.

Antonín Podlaha, *Dějiny arcidiecéze pražské od konce XVII. věku do počátku XIX. století*, Praha 1917.

Pavla Stuchlá, *Prachatický vikariát 1676-1750. Vybrané otázky církevní správy*, FF UK, Praha 2004.

J. V. Šimák (ed.), *Zpovědní seznamy arcidiecéze pražské z let 1671-1725*, Praha 1909-1938.

Úkoly k procvičování

Popište vývoj novověkých farních písemností. Zvláštní pozornost věnujte matrikám jako diplomatickému typu.

6/ Patrimoniální diplomatika

Základním cílem tohoto tematického celku je seznámení s vývojem raně novověkých a novověkých písemností patrimoniální provenience.

Doporučená literatura:

Jindřich Šebánek – Zdeněk Fiala – Zdeňka Hledíková, *Česká diplomatika do r. 1848*, Praha 1971.

Ivan Hlaváček – Jaroslav Kašpar – Rostislav Nový, *Vademecum pomocných věd historických*, Jinočany 2002.

Eva Cironisová, *Vývoj správy rožmberských panství ve 13. – 17. století*, SAP, 34, 1984, s. 105-178.

Václav Černý, *Hospodářské instrukce*, Praha 1930.

Týž, *Začátky našich hospodářských účtů*, ČSPS, 60, 1952, s. 121-133.

Týž, *Názvosloví pro zemědělsko-lesnické archívy*. Slovníček archivní terminologie II, Praha 1955.

Josef Hanzal, *K diplomacie předbělohorských urbářů*. AUC 1963, Phil. et Hist. 5, Z PVH, s. 79-93.

Týž, *Hospodářské patrimoniální účty předbělohorského období*, SAP 16, 1966, s. 39-56.

Týž, *Patrimoniální úředníci a úřady v době předbělohorské*, SAP 19, 1969, s. 441-456.

Emanuel Janoušek, *Přednášky o patrimoniální správě*, Praha 1955.

Úkoly k procvičování

Popište vývoj gruntovních knih a urbářů v českých zemích.

7-8/ Městská diplomatika

Základním cílem tohoto tematického celku je seznámení s vývojem raně novověkých a novověkých písemností městské provenience.

Doporučená literatura:

Jindřich Šebánek – Zdeněk Fiala – Zdeňka Hledíková, *Česká diplomatika do r. 1848*, Praha 1971.

Ivan Hlaváček – Jaroslav Kašpar – Rostislav Nový, *Vademecum pomocných věd historických*, Jinočany 2002.

Jiří Pražák, *O diplomatické metodě studia městských knih*, AČ 3, 1953, s. 145-162 a 205-227.

Jana Vojtíšková – Vít Šebesta, *(Králové)hradecké městské kanceláře do roku 1620*, Ústí nad Orlicí – Hradec Králové 2013.

Ludmila Dědková, *Organizace a písemnosti regulovaného magistrátu v Litomyšli*, SAP 13, 1963.

Stanislav Polák, *Vyřizování spisu v městské kanceláři v Příbrami před regulací magistrátu a po ní*, AČ 1966, s. 26-37.

Úkoly k procvičování

Popište vývoj městské kanceláře v době předbělohorské na příkladu Hradce Králové.

Charakterizujte základní diplomatické typy písemností vznikající v předbělohorské městské kanceláři.

Na příkladu Litomyšle charakterizujte diplomatickou činnost reformovaného městské úřadu závěru 18. století.

9-10/ Vývoj kanceláří a úředních písemností v 19. a 20. století

Základním cílem tohoto tematického celku je seznámení s vývojem úředních písemností v období 19. a 20. století.

Doporučená literatura:

Jindřich Šebánek – Zdeněk Fiala – Zdeňka Hledíková, *Česká diplomatika do r. 1848*, Praha 1971.

Ivan Hlaváček – Jaroslav Kašpar – Rostislav Nový, *Vademecum pomocných věd historických*, Jinočany 2002.

Michael Hochedlinger, *Aktenkunde: Urkunden- und Aktenlehre der Neuzeit*, Wien 2009.

Týž: *Archivalienkunde vom 16. Jahrhundert bis 1918*. Leipzig-Göttingen 1969.

Jiří Šouša, *Česká zemědělská rada, její kancelář a proces vzniku písemností 1873-1890*, Z pomocných věd historických 4, AUC 1980, Phil. et hist. 5, s. 83-96.

Eva Šmilauerová, *Správní vývoj a diplomatika písemností okresních národních výborů v letech 1945-1960*, SAP 32, 1982, s. 43-169.

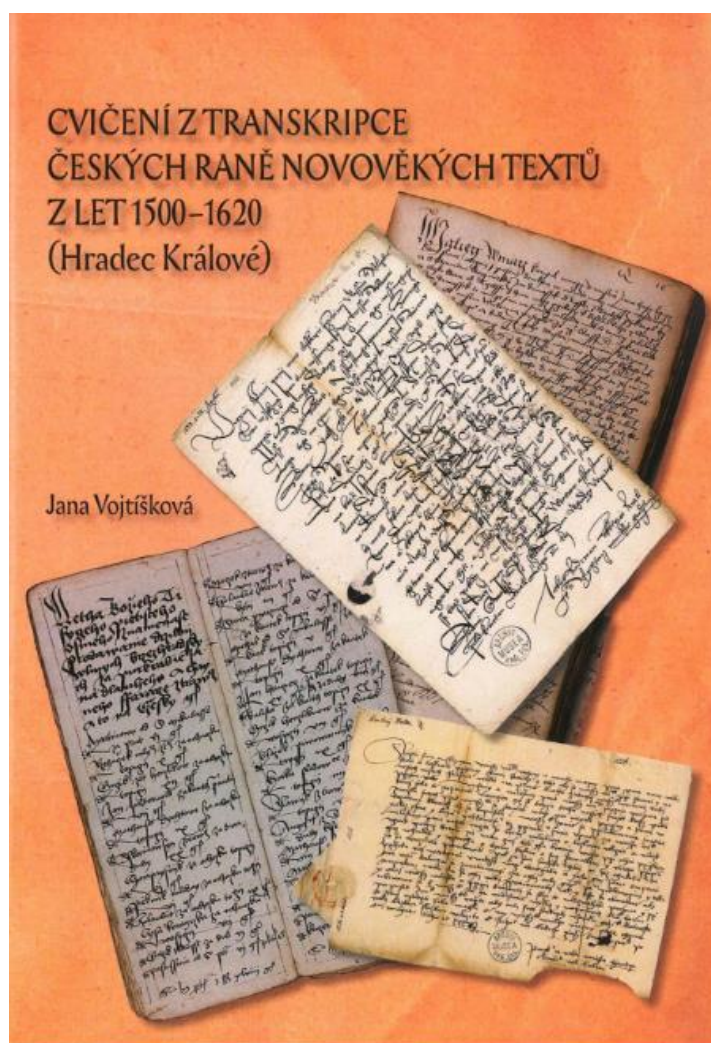
Úkoly k procvičování

Na příkladu analýzy písemností okresních národních výborů z let 1945-1960 popište Meisnerovu metodiku zpracovávání novověkého diplomatického materiálu.

11–15/ Diplomatická analýza novověkých pramenů

Pomůcka k procvičování základních pojmů z oblasti městské správy, a to velmi vhodně na dobovém materiálu, který má vypracovaný podrobný komentář:

Jana Vojtíšková, *Cvičení z transkripce českých raně novověkých textů 1500–1620 (Hradec Králové)*, Hradec Králové 2014.

Ukázka zkouškového testu

- 1/ Popište proces vzniku novodobého spisu v kancelářských prostorách.
- 2/ Vysvětlete pojmy: urbář, trhová kniha, katastr, matrika.
- 3/ Uveďte základní typy diplomatického materiálu, který vznikl v raném novověku v panovnické kanceláři. Uveďte literaturu k tématu.
- 4/ Popište průběh diskuze „Diplomatika jedna, nebo dvě?“.